

Asia: VN/26814/2024

Koulutustarpeen ennakointimalli

Lausunnonantajan lausunto

Yleiset huomiot työryhmän esityksestä

Opetus- ja kulttuuriministeriö on pyytänyt lausuntoa koulutustarpeen ennakointimallin valmistelutyöryhmän mietinnöstä. Työryhmä on laatinut esityksen ammatillisesti eriytyneen tutkintoon johtavan koulutuksen tarpeen pitkän aikavälin ennakkoinnissa käytettäväksi malliksi sekä ennakoitunut esitetyllä mallilla pitkän aikavälin koulutustarvetta.

Maakuntien liitoille on määritetty keskeinen rooli ennakointityössä aluekehitys- ja rakennerahastolaissa, jonka vuoksi annamme lausunnon. Maakuntien liittojen tehtäviin kuuluu seurata ja ennakoida aluekehitystä sekä toimintaympäristön ja osaamistarpeiden muutoksia.

Etelä-Pohjanmaan liitto pitää opetus- ja kulttuuriministeriön laatimaa ennakointimallia hyvänä askeleena pitkän aikavälin osaamisen ennakointityön kehittämisessä. Pidämme erilaisten skenaarioiden hyödyntämistä päätöksenteon tukena erittäin kannatettavana, mutta prosessissa olisi painotettava, että kyseessä ei ole tulevaisuuden ennustaminen vaan vaihtoehtojen kartoittaminen. Ennakointimallilla tehtyjen skenaarioiden perusoletukset ja johtopäätökset edellyttäisivät laadullista analyysia, vaihtoehtoisia näkökulmia ja laaja-alaisempaa näkemystä erilaisista tulevaisuuksista.

Sidosryhmien osallistaminen koko prosessissa olisi erittäin tärkeää. Suomessa tehtävää ennakointityötä pidetään hyvin kehittyneenä ja kansainvälisesti arvostettuna. Ennakointityötä, pitkän aikavälin suunnittelua ja erilaisia skenaarioita tehdään laajasti yhteiskunnan eri sektoreilla niin julkishallinnossa, korkeakouluissa kuin yksityisellä sektorilla, joiden asiantuntemusta olisi mahdollista hyödyntää pitkän aikavälin koulutustarpeiden ennakkoinnissa. Pidämme kiitettävänä, että OKM:n ennakointityössä valmisteltu malli tulee olemaan jaettavissa avoimesti tutkijoiden ja sidosryhmien käyttöön.

Ennakointimallissa merkittävä puute on alueellisten näkökulmien puute, josta olemme syvästi huolissamme. Maakunnat poikkeavat toisistaan merkittävästi niin työmarkkinoiden, väestörakenteen kuin koulutusperustansa osalta. Ennakointimallin tulosten hyödynnettävyys ja vaikuttavuus kärsivät, kun mukaan ei ole sisällytetty aluetason tarkasteluja eikä alueiden toimijoita ole osallistettu tai pidetty tietoisina ennakointimallin valmistelusta.

Muistiossa todetaan, että pitkän aikavälin ennakointiin liittyvä epävarmuus korostuu siirryttäessä alue-, maakunta- tai kuntatasolle. On kuitenkin huomioitava, että perus- ja pohjaskenaariot itsessäänkin pitävät sisällään epävarmuuksia eikä niissä ole kyettä huomioimaan esimerkiksi 2020-luvulla tapahtuneita merkittäviä muutosilmiöitä ja murroksia (pandemia, turvallisuusympäristön murros, protektionismi, globalisaation muutos)

Lausunnonantajan näkemykset koskien koulutustarpeen ennakoinnin periaatteita

-

Lausunnonantajan näkemykset koskien koulutustarpeen ennakointimallin toteutusta

Mikäli alueellisia mallinnuksia ei aiota tehdä, niin alueiden toimijoiden asiantuntemusta olisi mahdollista hyödyntää kansallisessa osaamisen ennakointityössä ja sitä kautta parantaa johtopäätösten laatua ja hyödynnettävyyttä.

Lisäksi pitkän aikavälin koulutustarpeiden ennakointityössä olisi huomioitava työmarkkinoiden lisäksi sivistyksellinen näkökulma. Hyvinvointivaltion tulevaisuuden ja Suomen menestyminen edellyttää, että koulutustasoa kyetään nostamaan laajasti kaikkialla Suomessa. Työmarkkinoiden kysyntään perustuva ennakointimalli sivuuttaa sivistyksellisen näkökulman ja yhdenvertaisuuden näkökulmat koulutustason nostamiseen liittyen.

Koulutustarpeen ennakointimallin hyödyntäminen konkreettisena koulutuspolitiikan välineenä edellyttäisi pohja- ja perusskenaarioiden lisäksi myös muita skenaarioita sekä niiden rinnalla tehtyjä muutostrendien analyysia ja laadullisia skenaarioita, joiden valmistelussa tulisi osallistaa laajasti eri sidosryhmiä.

Lausunnonantajan näkemykset koskien työryhmäraportin mukaisen perusskenaarion ennakointitulosta

Raportin mukaan yliopistokoulutuksen ja ammattikorkeakoulutuksen tarve on niiden nykyistä osuutta suurempi. Ammatillisen koulutuksen osuus työmarkkinatarpeesta on laskeva.

Alueiden välillä on tällä hetkellä huomattavia eroja niin työllisyyden, työttömyyden, rakennetyöttömyyden ja työvoimapulan osalta ja tilanne voi muuttua nopeastikin. Lisäksi maakuntien välillä on suuria eroja siinä, kuinka suuri osuus korkeakoulujen uusista opiskelijoista on suorittanut ammatillisen koulutuksen vs. lukiokoulutuksen. Esimerkiksi Etelä-Pohjanmaalla ammattikoulutus on hyvin keskeinen väylä korkeakoulutukseen.

Etelä-Pohjanmaalla yli 50 % työllisistä on suorittanut ammatillisen tutkinnon ja alueen elinkeinorakenteessa korostuvat pk-yrittäjyys ja teollisuuden yritykset, joissa ammattiosaajilta vaaditaan hyvin korkeaa osaamistasoa jo tällä hetkellä. Kohtaantohaasteiden lisäksi työvoimapula niin korkea-asteella kuin ammattiosaajien parissa on vaivannut Etelä-Pohjanmaan työmarkkinoita laajasti. Lisäksi työelämässä on yhä merkittävä määrä työntekijöitä, joilla ei ole perusasteen jälkeistä tutkintoa, joiden osaamistasoa olisi nostettava.

Ennakointimallista tehdyt johtopäätökset edellyttäisivät alueellisia tarkasteluja laskennan osalta sekä erityisesti tulkinnan osalta.

Koskela Maarit
Etelä-Pohjanmaan liitto - Lausunnon on valmistellut yhteyspäällikkö Miika Laurila.